

Részleges autonómia

Remény az önkormányzatra vagy integráció a szerb jogrendbe?*

– Takács Veronika interjúja

Január elsején életbe lépett Vajdaság Autonóm Tartomány új alapszabálya – Bozóki Antal újvidéki nemzetközi jogász úgy véli, Délvidéken továbbra is a centralizáció, a totalitarizmus és a kisebbségek feletti hatalomgyakorlás politikája van előtérben.

A belgrádi törvényhozás rábólintott a tartományi parlament által már egy évvel ezelőtt szentesített statútumra. A politikai és közélet hogyan állt ehhez a kérdéshez az elmúlt esztendőben?

– Nem mondanám éppen, hogy Szerbia „rábólintott” Vajdaság Autonóm Tartomány (AT) Alapszabályára, vagy ahogyan még nevezik Statútumára. Az alapszabály körüli huzavona ugyanis csaknem 14 hónapig tartott. A Tartományi Képviselőház ugyanis még 2008. október 14-én elfogadta a tartomány alapszabályát, amit a Szerbiai Képviselőháznak – az elvárások szerint – 2008. december 31-ig kellett volna „jóváhagynia”, erre azonban csak 2009. november 30-án került sor. Ekkor fogadta ugyanis el a szerb parlament a Vajdaság hatásköreit taglaló törvényt, valamint a tartomány új statútumát. A törvényre 138, az alapszabályra pedig 137 képviselő szavazott, a jelenlévő 163 közül. (A szerb képviselőháznak 250 tagja van.) A szavazás idején a parlament előtt néhány tucat polgár tüntetett, emellett egy bombariadás bejelentés is érkezett.

Az alapszabály elfogadása körül nemcsak politikai játszma folyt, amit Vajdaság egyes vezetői és a tartomány lakóinak egy része „megalázásként” éltek meg, de – szerintem – az elfogadása sem a hatályos szerb alkotmánnyal összhangban történt. A 2006. évi szerb alkotmány 185. szakasza ugyanis azt írja elő, hogy „az autonóm tartomány alapszabályát annak képviselőháza fogadja el, a (szerb – B. A. megj.) Népképviselőház előzetes jóváhagyásával”. Nos, ez 2008. október 14-én már megtörtént. Úgy látszik, hogy a szerb politikai elit utólag változtatni kívánt az alapszabályon, ami néhány szakaszban meg is történt, és ezért volt szükség erre a politikai színjátékra. Csak érdekességként említem, hogy Vajdaság AT Hivatalos Lapjának az a száma, amelyben meg kellett volna jelentetni a Statútumot, még mindig nem hozzáférhető.

Az alapokmánnyal kapcsolatos politikai vita során megmutatkozott a szerbiai politikai elit, a pártok és a lakosság megosztottsága, ami a nemzeti kisebbségek iránti intoleráns megnyilvánulásoktól sem volt mentes, és a Koszovó elvesztése miatti frusztráltság. Szerbiában hosszú idő kell még a társadalmi változásokig és az átalakulásig. Úgy tűnik, ide (húsz év után) még nem jutott el a berlini fal leomlásának üzenete. Slobodan Milošević hatalomra jutása és a keserű háborús tapasztalatok után továbbra is a centralizáció, a totalitarizmus, s nem utolsó sorban a kisebbségek feletti hatalomgyakorlás és bizalmatlanság politikája van előtérben. A jelenlegi hatalomtartók is félnek a demokratizálástól és a változások erejétől, talán a még mindig jelentős konzervatív és nacionalista erők, valamint a társadalom nagyfokú megosztottsága miatt is.

A nacionalisták szeparatista jellegű okmányoknak tartják és Szerbia szétesésétől tartanak, sőt félnek, hogy a Vajdaság Koszovó sorsára jut. Mennyire van okuk a félelemre?

– Szerbiában és Vajdaságban sem lebecsülendő azoknak a száma, akik a tartomány új alapszabályát szeparatista dokumentumnak tartják.

Sajtójelentések szerint a Szerbiai Demokrata Párt (DSS – Vojislav Koštunica volt kormányfő pártjának) képviselői például (tavaly december 22-én) átadták az Alkotmánybíróságnak a vajdasági statútum és a tartomány hatásköreit megállapító törvény alkotmányosságának kivizsgálására vonatkozó javaslatot. A mintegy 100 oldalas dokumentum szerint „a statútum veszélyezteti Szerbia területi egységét”. Ezért az SZDP követelte, hogy „a bírák e dokumentumot teljes egészében nyilvánítsák semmisnek jogi és politikai értelemben is”. A párt tartományi első embere ez alkalmából ismételt hangúlyozta, hogy „Vajdaság statútuma alkotmányellenes, ugyanis a tartományból államot kreál az államban, mert az államiság elemeit biztosítja számára”.

Az igazság viszont teljesen más. Vajdaság legfontosabb dokumentuma lényegében meg sem közelíti a tartomány Milošević által megszüntetett korábbi au-

tonómiájának szintjét, amelynek tetőfokát az 1974-es alkotmányban érte el. Vajdaság akkor nemcsak önkormányzati, de államjogi funkciókat is kapott, beleértve a saját alkotmányának meghozatalára való jogot, ami biztosította számára az önszervezési, a törvényhozási, igazságügyi és végrehajtási jogkört és illetékességet is. Ezért mondhatnánk azt is, hogy a tartománynak továbbra is csak részleges autonómiája van.

Az új alapszabály betervezői is világosan megfogalmazták, hogy annak „legfőbb célja Vajdaság teljes integrációja a szerbiai jogrendszerbe, a tartomány fejlesztésének és fejlődésének hatékony biztosítása, valamint a decentralizáció megteremtése”. Szó se nincsen tehát, semmilyen „szeparatista” törekvésről és a Vajdaság autonómiáját (vissza)követelők nem Szerbia „szétesését” akarják, mint ahogyan azt egyesek állítják. Az ilyen félelemnek nincsen semmilyen valós alapja. Már annál fogva sem, mert a tartomány lakosságának 65,05%-a éppen szerb nemzetiségű.

Egyszerűen arról van szó, hogy Vajdaságnak számos olyan jellegzetessége van (történelmi, gazdasági, kulturális, etnikai, stb.) ami indokoltá teszi az önkormányzatot, na meg az, hogy az itt megtermelt javak nagyobb része itt is maradjon. „A közügyek irányításának demokratikus rendszere és szervezeti rugalmassága, valamint a gyakorlati politikai, gazdasági és kulturális szükségletek szempontjából az autonóm egységek szükségesek, még ha eddig nem is léteztek”, mondta exorzéjában dr. Ivan Melvinger még 1953. március 19-én, amikor Vajdaság Népszkeptinája elfogadta a tartomány új Statútumát, amely akkor az autonómiát tartalmilag és terjedelmében is gazdagította.

Úgy tűnik, hogy az alapszabály mostani elfogadása új, pontosabban a régi összetűzések folytatását jelen(he)ti azon kérdés körül, hogyan fogja ez az okmány és a hatásköri törvény befolyásolni Vajdaság és Szerbia további viszonyát, különösen, amikor az európai integrációs folyamatról esik szó?

Nem mellékes, viszont teljesen elhallgatják, hogy az 1992. évi londoni Jugoszlávia Békekonferencia külön dokumentumában a résztvevők (köztük a volt Jugoszlávia képviselői, amelynek Szerbia a jogutódja) kötelezettséget vállaltak, hogy „Koszovó és Vajdaság polgárainak visszaadnak minden polgári és alkotmányos jogot”, ami alatt „Szerbia Köztársaság (1990. évi alkotmányával – B. A. megj.) és a volt Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) ún. zsabalyki (1992. évi – B. A. megj.) alkotmányával elvett jogok visszazármaztatását is kell érteni”. Vajdaság ugyanis ekkor veszítette el addigi státusát, alkotmányos jogait (alkotmánya statútumra szűkült) és autonómiája nagymértékben csökkent. Ettől az időtől kezdődik a tar-

tomány gazdasági és minden más téren való hanyatlása is.

Milyen jogokkal bővült a tartomány autonómiája az új rendelkezések értelmében? (Elvi síkon mire lehet számítani?)

– A hatáskörökről szóló törvény a tartomány jogi helyzetét, a tartományi szervek megválasztásának és munkájának módját és az általa alapított szolgálatok munkáját részletezi. A tartománynak a jövőben 153 hatásköre lesz: a területi tervezés, a regionális fejlődés és az építkezés, a mezőgazdaság, a vízgazdaság, az erdészet, a vadászat és halászat, a turizmus, a vendéglátóipar, a fürdők és gyógyhelyek, a környezetvédelem, a közúti-, folyami és vasúti közlekedés, kiállítások és egyéb rendezvények szervezése, az oktatás, a kultúra az egészségügy és szociális védelem, a tudomány és a technológiai fejlődés, a gazdaság és a magánosítás, a bányászat és az energetika és a helyi önkormányzat, valamint egyéb területeken.

A hatásköri törvény II. fejezete, amely megszabja Vajdaság AT hatáskörét, valójában felülírja a 2008. október 14-én elfogadott Statútum III. részét, amely ugyancsak ezt a kérdéskört rendezte (volna). A tartomány saját bevételeiről és vagyonáról külön törvény fog rendelkezni. Fontos rendelkezés, hogy Szerbia kormányának kötelessége a tartományi intézményektől véleményezést kérni a tartományt illető kérdések kapcsán. Ez a „véleményezés” viszont jószerezivel nem kötelezi semmire.

A hatásköri törvény „régiónok közötti” együttműködést szabályozó (3.) szakasza szerint Vajdaság AT együttműködik más államok területi egységeivel Szerbia külpolitikai keretein belül, az állam területi egységének és jogrendjének tiszteletben tartása mellett, illetve Vajdaságnak joga lesz régiók közötti szerződések aláírására. A tartomány lehet európai és nemzetközi regionális társulások tagja, emellett képviselőket alakíthat Európa régióiban, valamint az EU székhelyén, Brüsszelben.

A törvény előirányozza a vajdasági fejlesztési bank és a vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia megalakítását is, ugyanakkor a tartomány javaslatot tehet a vajdasági bíróságok hálózatának kialakítására.

A törvény értelmében Újvidék a tartomány fő, adminisztratív központja (a javaslatban még a „székváros” elnevezés szerepelt). A tartománynak jogában áll meghatározni saját jelképeit és azok használatának módját, Szerbia alkotmányával és Vajdaság statútumával összhangban.

A szerbiai alkotmány szerint Vajdaságot az állami költségvetés (mindössze) 7%-a illeti meg (amelyből legalább 3/7-et nagyberuházásokra kell költeni).

(Becslések szerint a tartomány Szerbia költségvetésének mintegy 40%-át adja.)

Vajdaság alaptörvénye 2010. január elsején lépett életbe, miáltal hatályon kívül helyezi az 1991-es „kiskorúsító” statútumot. A tartományi vezetők elvárásai szerint a tartományi közigazgatás az év folyamán átveszi valamennyi, statútummal szavatolt hatáskörét. Az egyes rendelkezéseiből eredő lehetőségek viszont – mint amilyen a képviselők megnyitása Európa más régióiban – mégis megvárják a 2011-es esztendőt. Nem lehet azt sem kizárni, hogy újabb halasztásokra kerül sor, például a tartomány vagyonának meghatározásával kapcsolatban, mivel azt külön törvény rendezi majd, a környezetvédelmi jogkör átvétele, valamint a hatáskörök átvételéhez szükséges pénzeszközök biztosítása és átutalása terén, mivel ezek határidejét a törvény nem határozta meg.

Léphaft Pál karikatúrája (Magyar Szó, 2009. december 12., 1. o.)

Mennyire várható változás a délvidéki magyarok életében?

– Maga az alapszabály elfogadása nem jelent még semmilyen konkrét változást a vajdasági magyarok életében, hiszen a lényegi alkalmazása valójában még el sem kezdődött. Egyelőre tehát, csak az 1991. évi Statútumhoz viszonyított jogi-normatív változásokról beszélhetünk.

Fontos hangsúlyozni, hogy az emberi és a nemzeti kisebbségi jogok és szabadságok keretét továbbra is a 2006. évi szerb alkotmány II. része (18–81. szakasza) képezi. E tekintetben a Statútum nem is léphetett tovább. Nagyon fontosak viszont azok az alapelvek és értékek, amelyeket ez az alapszabály rögzít, megállapít és biztosít.

Újdonságot jelent, hogy a Statútum „jogaik és kötelességeik érvényesítésében egyenrangúaknak” nyilvánítja a tartományban élő szerbek, magyarok, szlovákok, horvátok, montenegróiak, románok, romák, bunyevácok és ruszinok, valamint a hagyományosan itt élő „nemzeti közösségeket” (6. szakasz), függetlenül azok számbeli nagyságától. Ezzel megszűnik a korábban használatos „nemzeti kisebbség” meghatározás és helyébe a „nemzeti közösség” fogalma lép, amely az itt élő közösségek „nemzeti egyenjogúságát” hivatott igazolni, legalábbis jogilag.

Meg kell említeni még, hogy a Statútum hangsúlyozza a „többnyelvűség, a multikulturalizmus és a többvallásosság” jelentőségét is és „általános értékeknek” nyilvánítja ezeket (7. szakasz).

Az alapszabályt és az illetékességi törvényt egy harmadik törvénnyel összefüggésben és együttesen kell szemlélni, és pedig a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsiról szóló 2009. augusztus 31-én elfogadott törvénnyel, amely részletezi, egyebek között, a nemzeti tanácsok hatáskörét az oktatás, a nemzeti intézmények irányítása, a kultúra, a tájékoztatás és a hivatalos nyelv és íráshasználat területén. Ezek a jogi aktusok és a Szerbia által elfogadott vonatkozó nemzetközi egyezmények képezik a nemzeti közösségek védelmének jogi keretét. Mivel sem ezek a törvények, sem az alapszabály nem került még alkalmazásba, korai lenne azok gyakorlati jelentőségét értékelni. Meglátjuk, a jogszabályokat követik-e gyakorlati változások, vagy csak proklamációs szinten maradnak?

A magyar nemzeti közösségek milyen új jogokat élvezhetnek, vagy a meglévők érvényesítése könnyebben valósulhat meg? Gondolok itt az oktatási/kulturális/anyanyelv-használati jogokra, amelyek már önmagukban is nemzetközi jogi kötelezettségek lennének.

– Szerbiában az Alkotmány és a törvény szempontjából mindenki egyenlő, és mindenki jogosult a hátrányos megkülönböztetés nélküli egyenlő törvényes védelemre. Az emberi és a kisebbségi jogok sérelme esetén mindenkinek joga van a bíróság általi védelemre, és a sérelem okozta következmények elhárítására. Vagyis: általánosságban megismétlik a ma már nemzetközileg garantált emberi és nemzeti kisebbségi jogokat.

A kollektív jogok alapján a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, közvetlenül vagy képviselőik által, részt vesznek a döntéshozatalban, vagy maguk döntenek egyes, saját kultúrájukkal, oktatásukkal, tájékoztatásukkal és a hivatalos nyelv- és írásuk hivatalos használatával kapcsolatos kérdésekről, a törvénnyel összhangban.

Vajdaság Statútumának (a 20-tól a 26. szakaszig terjedő) II. része foglalkozik az emberi jogok érvényesítésével. A 21. szakasz kimondja, hogy „a jogok és kötelezettségek tekintetében valamennyi polgár egyenlő”. Tiltja a „bármilyen alapon” de különösen a faji, nemi, nemzeti hovatartozás, kultúra, nyelv stb. alapján történő hátrányos megkülönböztetés minden formáját. A 22. szakasz szerint „a számbelileg kisebbséget alkotó nemzeti közösségek tagjai külön védelmet élveznek”, ami azt jelenti, hogy ezeket a közösségeket is megilletik mindazok a jogok, amelyeket a „nemzeti kisebbségeknek és a nemzeti kisebbségekhez tartozóknak szavatolnak”. Hogy ez a gya-

korlatban hogyan valósul majd meg, az csak a későbbiekben fog eldőlni.

Az alapszabály rendkívül fontos rendelkezése a 23/1 szakasz, amely elismeri a személyi- és kollektív emberi és kisebbségi jogokat és kimondja, hogy ezeknek a jogoknak „az elért szintje nem csökkenthető”. Hasonló rendelkezést már tartalmazott a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló 2002. évi törvény (8. szakasz – A szerzett jogok védelme), a gyakorlatban azonban ez nemigen valósult meg.

Úgyszintén újdonságot jelent a 24. szakasz rendelkezése, miszerint „a tartományi szervezetben, Vajdaság AT nemzeti közösségeinek tagjait részarányosan képviselni kell”, a lakosság nemzeti összetételével összhangban. Ez sem valósult meg a múltban és a nemzeti közösségek tagjai továbbra is jóval a lakosságban való részvételük alatt vannak képviselve, úgy a tartományi, mint az önkormányzati hivatalokban, az igazságügyi szervezetben, a rendőrségben, stb.

A nemzeti közösségek autonómiáját a 25. szakasz rendezi, amely alapján a kisebbségek önkormányzatiságukat a nemzeti tanácsok révén valósítják meg, a már említett, a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsiról szóló törvény szerint.

A tartomány szerveinek és szervezeteinek munkájában – a Statútum 26. szakasza alapján – „a szerb nyelv és a cirill betűs írásmód, a magyar, a szlovák, a horvát, a román, a ruszin nyelv és írás van hivatalos használatban. Az utóbbi időben azonban a gyakorlatban nem ritkán tanúi vagyunk a cirill betűs írásmód favorizálásának a latin írásmód kárára, amelyet a legtöbb nemzeti közösség tagjai használnak.

Vajdaság legfontosabb okirata ezúttal is adós maradt azzal, hogy biztosítsa a nemzeti közösségek részarányos képviseletét a Tartományi Képviselőházban. Ezt utólagos „képviselőházi döntéssel” fogja szabályozni, ami a képviselők határozatlanságára és további időhúzásra utal, valamint ezzel kapcsolatos további vitákhoz is vezethet.

Az alapszabály új intézményként vezeti be a Nemzeti Közösségek Tanácsát (40 szakasz). A 30 tagú testület tagjainak a felét „az összlakosságban többséget alkotó nemzeti közösséghez tartozónak valló képviselők (vagyis a szerbek – B. A. megj.) sorából választják”, a másik 15 tagot pedig „az összlakosságban kisebbséget alkotó nemzeti közösséghez tartozónak valló képviselők sorából választják”. A testület olyan kérdések megvitatásával foglalkozna, amelyek közvetett vagy közvetlen kapcsolatban vannak a nemzeti kisebbségi közösségek „jogérvényesítésével”. Ennek a testületnek a felállítására azonban a következő választásokig még várni kell.

Mit jelent az, hogy a magyarok is választhatnak nemzeti tanácsokat? A Magyar Nemzeti Tanácsnak mekkora súlya van/ lesz a szerb politikai életben? Mire lehet számítani? (Az MNT-nek melyek a feladatai és hatáskörei?)

– A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény alapján a nemzeti kisebbségek, így a vajdasági magyarok is 2002-ben nemzeti tanácsot választottak. Szerbiának az említett törvényből származó kötelessége volt meghozni a nemzeti tanácsok megválasztását szabályzó törvényt. Nem csak az említett jogszabály miatt, hanem azért is, mert rendeznie kell(ene) az őshonos nemzeti kisebbségek helyzetét, ha csatlakozni akar az Európai Unióhoz. Erre azonban csak 2009. augusztus 31-én került sor, ami arról tanúskodik, hogy Szerbiában nem volt meg az ilyen politikai akarat. Az pedig, hogy egyes nemzeti tanácsok, mint a magyar is, huzamosabb ideje lejárt megbízatással működtek, külön politikai botrány. A törvényt akkor hozták meg, amikor erre Szerbiának szüksége volt, hogy Európában demokratikus, kisebbségbarát hatalomként mutakozzon be.

Az, hogy a törvény kiterjedt a nemzeti tanács hatásköreinek (további) részletezésére is, lehetőséget teremtett, hogy egy olyan törvény szülessen, amely biztosítja a teljes nemzeti kulturális önkormányzatot. Erre azonban nem került sor, mivel a törvény csak a korlátozott kulturális autonómiát teszi lehetővé az oktatás, a nemzeti intézmények irányítása, a kultúra, a tájékoztatás és a hivatalos nyelv és íráshasználat területén.

A nemzeti tanácsokról szóló törvény valóban részletesebben szabályozza a nemzeti tanács hatásköreit, mint a 2002. évi. A tanácsok hatáskörei azonban – a legtöbb esetben – a véleménynyilvánítási, javaslattevési, eljárás indítási, állásfoglalási, kezdeményezési és figyelemmel kíséresi hatáskörökben merülnek ki, amelyek önmagukban nem jelentenek autonómiát.

A törvény kevés ún. „teljes értékű döntéshozatali jogot” tartalmaz, mint amilyen „a helységnevek”, „a fejlesztési stratégia” és „a kiemelt jelentőségű intézmények meghatározása”. Még ezek sem olyan jogok azonban, amelyek az állami szervezetek bármire köteleznék.

Fontos lehet viszont a törvény 24-es szakasza, amely szerint a nemzeti tanács kezdeményezésére a Szerb Köztársaság, az autonóm tartomány vagy a helyi önkormányzat egészében vagy részben a nemzeti tanácsra ruházhatja a nemzeti kisebbségi nyelvű oktatási-nevelési és kulturális intézmények, vala-

mint kisebbségi nyelvű tájékoztatási eszközök alapítói jogát.

A törvénynek ez a rendelkezése sem jelent azonban újdonságot a szerb és a nemzetközi jogban. A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló 2002. évi törvény 12. szakasza ugyanis már tartalmazta a nemzeti kisebbségi intézmények, társaságok, egyesületek és alapítványok létrehozásának jogát. A Magyar Nemzeti Tanács (MNT) pedig ennek a törvénynek az alapján átvette az addigi tartományi nyomtatott sajtó és könyvkiadás alapítói jogait. Hogy milyen eredménnyel? Erről eltérő vélemények vannak.

Mivel a nemzeti tanácsok megválasztása az új törvény alapján csak az év derekán esedékes, az új törvény alapján történő gyakorlati tapasztalatokról is leg hamarabb talán 2010 végén lehet majd csak beszélni. Hogy mekkora súlya lesz az új MNT-nek? Ez attól is függ majd, hogyan bonyolódik le a választás, többpárti lesz-e vagy sem, megfelelő összetételű lesz vagy nem, kik lesznek a tagjai, és hogy képes lesz-e megfogalmazni és hatékonyan képviselni a vajdasági magyarok érdekeit a hatalmi szervek irányába.

Melyek azok a legsúlyosabb problémák, amiket orvosolni kellene és mennyire változott a magyarok helyzete az utóbbi évtizedekben?

– A kérdésre csak alaposabb elemzés után lehetne válaszolni, ilyen elemzés pedig – az Árgus Vajdasági Magyar Kisebbségjogi Civil Egyesületen kívül – ismeretem szerint, az utóbbi időben nem készült. Vajdaságban ugyanis tíz évvel a hatalomváltás után nincsen egyetlen olyan intézmény, amely tudományos módszerekkel foglalkozna a nemzeti kisebbségek helyzetének alakulásával, jogainak megvalósításával. Annak ellenére, hogy a tartomány lakosságának (a 2002. évi népszámlálási adatok szerint) a 34,95%-át 25 nemzeti kisebbség tagjai adják.

Az említett népszámlálás adatai szerint Vajdaság 2 054 487 lakosa közül 290 207 volt magyar, vagyis nemzetársaink Szerbia lakosságának 3,9, a tartomány lakosságának pedig 14,28%-át képezték. Önmagában már az a tény, hogy a magyarok aránya a tartomány összlakosságában 1950 óta (25,8%) csaknem megfeleződött (14,28%-ra esett) és továbbra is folyamatosan csökken, önmagáért beszél a vajdasági magyarok helyzetéről és a szerb állam irántuk való viszonyulásáról.

A vajdasági magyarok gazdasági helyzete is az elmúlt két évtizedben folyamatosan rosszabbodott. A magyarok többsége kimaradt a magánosítási folyamatokból. Ezen kívül, a magyarok a többi nemzeti közösségekhez viszonyítva, aránytalanul nagyobb

számban maradtak munka nélkül, az elbocsátások és foglalkoztatás következtében, vagy éppen a nemzeti hovatarozás miatt nem kaptak munkát. Másrészt, akik sohasem éltek itt, állami segédlettel előnyösen föld- és háztulajdonhoz jutottak.

A nemzeti kisebbségi közösségek hatékony és (rész)arányos részvételének biztosítása a közügyek irányításában és a döntéshozatalban ma már nemzetközi követelmény.

A Szerbiai Képviselőház 250 tagja között a Magyar Koalíciónak (valójában a VMSZ-nek) mindössze négy magyar képviselője van (1,6%), miközben a magyarokat a részarányos képviselési elv alapján a képviselői helyek 3,91%-a, illetve a szerb parlamentben kilenc-tíz biztosított magyar képviselőnek kellene lenni.

A 2008. május 11-i választások után a Tartományi Képviselőházban a Magyar Koalíciónak (MK) mindössze 9 képviselője van, ami azt jelenti, hogy a vajdasági magyarok ebben a legfontosabb tartományi döntéshozatali testületben jelentősen alulreprezentáltak (mivel, a lakosságban való arányukhoz viszonyítva, a tartományi parlament 120 képviselője között legalább 17 magyarnak kellene lenni).

A szerbiai kormányban és a köztársasági állami szervezetekben jelenleg egy magyar sem tölt be jelentősebb funkciót. Az Alkotmánybíróság bírái között (2007. december 12-e óta) van egy magyar is. A szerbiai köztársasági, illetve intézmények közül is csak egynek (a Vajdasági Erdők Köztársaságának) az igazgatója magyar.

A kisebbségeknek, így a magyaroknak is, a lakosságban való részvételükhöz viszonyított nem megfelelő képviselete nyilvánvaló a köztársasági, a tartományi és a községi közigazgatási és igazságügyi szervezetekben, az ügyészségekben és a rendőrségben, ami egyrészt jelzi a szerbek irántuk való bizalmatlanságát is. Problémák vannak a nyelv- és íráshasználat területén, az oktatásban, a tájékoztatásban, de máshol is.

Szerbiának sokkal többet kellene tennie a kisebbségek védelme érdekében, mint ahogy azt az ezzel a témakörrel foglalkozó politikusok elismerik, mert továbbra is komoly eltérés mutatkozik egyrészt az elvileg elfogadott nemzetközi kötelezettségek és nyilatkozatok, másrészt a kisebbségek normatív és tényleges helyzete között. Ennek természetesen előfeltétele a nemzeti kisebbségekhez tartozók helyzetének valós felmérése és az itt meglévő problémákkal való nyílt szembenézés, valamint azok hatékony megoldása érdekében egy határidőhöz kötött programnak az elfogadása.

A magyar külpolitika és kormányok kellően figyelnek a Délvidékre? Mit várna el a mindenkori

magyar kormányzástól a határon túliak érdekében?

– Sajnos azt tapasztaltuk hosszú évre visszamenőleg, hogy a magyar kormányoknak nem volt átgondolt, következetes és határozott, a nemzetközi és a kétoldalú egyezményekből eredő jogokat is számon kérő politikájuk a határon túli nemzetrészek iránt.

A hivatalos magyar politika általában „tisztellel adózott Szerbiának kisebbségpolitikája miatt”, nem egyszer hangsúlyozva, hogy „kevés országban valósulnak meg olyan magas szinten a kisebbségben élő magyarok jogai, mint Szerbiában”. Általában még a diplomáciában szokásos „habár akadnak még problémák” megfogalmazás is rendszerint elmaradt.

Lehet, hogy így van, ha a vajdasági magyarok helyzetét a romániai, szlovákiai vagy éppen az ukrainai magyarokéval hasonlítjuk össze. A szlovákiai magyar kisebbség által sokat kritizált nyelvtörvényből például, éppen most lett „európai ügy”. Ukrajnában a visszalépések következtében „hadiállapot” alakult ki a magyar kisebbség oktatásában. Romániában elakadt a magyar autonómia ügye. De vajon elegendő ok-e ez a szerb kisebbségpolitika ilyen érdemtelenül magas osztályzására?

Nem tudjuk hogy a magyar politikusok ki(k)től és miből tájékozódnak a vajdasági magyarok helyzetéről. A mi helyzetünket azonban nem a szomszédos és más országokban élő magyarok helyzetéhez kell(ene) hasonlítani, hanem a hetvenes-nyolcvanas években, Vajdaságban kialakult kisebbségjogi gyakorlatához, amitől a jelenlegi helyzet jóval elmarad.

Azt sem tudjuk például, a magyar politikusokhoz eljutott-e az információ, hogy 2010. január 1-jével – 160 év után – megszüntetik, pontosabban „bíróági egységekre” degradálják a nemzeti megmaradás szemszögéből nézve hat kiemelten fontos magyar-többségű községében (Adán, Csókán, Magyarkanizsán, Óbecsén, Topolyán és Zentán) a községi bíróságot. Vagy az, hogy a korábban 34 vajdasági, magyar nyelven is sugárzó rádió közül 2008. augusztus 31-ével 11 megszűnt. Hogy az ún. magyarverések ügyében és az elkövetőknek az igazságügyi szervek elé idézésében sem történt szinte semmilyen előrelépés. Már említettem, hogy problémák vannak az itteni magyarok foglalkoztatása, oktatása, művelődése, nyelvhasználata stb. terén is. A két ország közti kisebbségi vegyes bizottság jegyzőkönyveiben felsorakoztatott problémák megoldására mégis csak „nagyon ritkán, vagy inkább nem született semmilyen kormányzati határozat”.

Hiba volt korábban, még a kilencvenes évek elején, hogy a magyar kormány nem támogatta a délvidéki magyarok autonómiakövetelését. Ugyanilyen hiba volt Magyarország részéről megtagadni a kettős állampolgárságot a határon kívüli magyaroktól. Az emlékezetes 2004. december ötödikei népszavazás előtt a kormánypártok heves és hazug kampányt folytattak ellene, az ellenzékiek pedig csupán megkésve álltak ki mellette.

Tavaly a teljes magyar politikum – ellenzéki és kormánypárti – szinte kórusban dicsőítette Szerbia kisebbségi politikáját, amikor a Szerb Szkupstina meghozta a nemzeti tanácsokról szóló törvényt. Egyes politikusok annyira elragadtatták magukat, hogy példaképpül állították a gesztust másoknak. A magyar vezetőknek a szerb törvény mindenestre kapóra jött és jó hivatkozási alapul szolgál a Szlovákiával folytatott nyelvtörvényi vitában. Elég lett volna azonban csupán elolvasni a törvényt, s nyomban kiderül, hogy nem nyújt autonómiát, de ez a magyar politikusoknak – úgy látszik – nem túlságosan fontos.

A jövőbeni magyar kormány iránti elvárásokat tizenhárom délvidéki civil szervezet, a Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP), a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége (VMDK), és a Magyar Polgári Szövetség (MPSZ) memorandumban fogalmazta meg. A dokumentumot Csorba Béla író és költő adta át Orbán Viktornak 2009. december 16-án, a délvidéki körútja során Temerinben tett látogatásakor. Ezek, röviden, a következők:

1. A magyar autonómia ismérveit úgy kell meghatározni, hogy az csakugyan önkormányzati jogokat foglaljon magában a Magyar Nemzeti Tanács számára.

2. Az autonómia irányító testülete csak akkor szolgálhat a célnak megfelelően, ha az itt élő magyar választók szavazatai alapján lesz megválasztva.

3. A szerb állam garantáljon megfelelő számú képviselői helyet a szerb törvényhozó testületben az országban élő magyarok számára.

4. A magyar állam ismerje el, vagy adja meg a határon túl élő magyaroknak a magyar állampolgárságot.

5. Szerbia maximálisan járuljon hozzá a délvidéki magyarokat a második világháború végén ért atrocitások feltárásához, támogassa az áldozatokról való méltó megemlékezést, többek között egy központi emlékmű felállításával, kövesse meg a magyarokat, kártalanítsa a hozzátartozókat és a lezármazottakat.

* Az interjú szerkesztett változata a budapesti Barikád hetilap 2010. január 14-i számának 21. oldalán jelent meg.